

BARACSI ÁGNES-HAGYMÁSY KATALIN-MÁRTON SÁRA

**NEVELÉSI GYAKORLAT VÁLTOZÓ ISKOLAI
SZÍNTEREKEN**

- **A KOLLÉGIUMOK NEVELŐMUNKÁJA**

A KOLLÉGIUMOK NEVELŐMUNKÁJA

*„Ott a kollégiumban minden egész másképp van,
Én csak azt kívánom, bármi lesz is, hogy ember légy, fiam!”*

Bojtorján együttes

Bevezetés

A bentlakásos intézmények sajátos világáról szinte mindenkinek van olvasmányélménye. Gondoljunk csak Dickens Twist Olivérjére, ahol a kisvárosi lelencházban lévő gyermekek osztályrésze a sok munka, a kevés étel, valamint a mostoha bánásmód volt, vagy Nyilas Misire, aki idilli családi környezetből érkezik büszkeséggel és félelemmel telve a debreceni nagy kollégiumba. A kisdíák e neves épület falai között ismerkedik meg a kollégiumi élettel, tanuló társaival és tanáraival. Itt tapasztalja meg a felnőttek világának hazugságait, ekkor veszíti el naiv hitét az emberi jóságban, és itt jut el arra a pontra is, mikor makacsul ismételteti, hogy nem akar többé debreceni diák lenni.

Sokan Szabó Magda regényhősének Vitay GeorGINának izgalmakban és fordulatokban bővelkedő élete kapcsán ismerkedtek meg a Matula Leánynevelő Intézet zárt és szigorú világával. Gina, a fiatal, nagypolgári kisasszony nehezen szokja meg a számára idegen puritán környezetet és életet, a komorságot és a kiközösítést is megtapasztalja, de itt kap támaszt és segítséget osztálytársaitól, tanáraitól és védelmet a titokzatos Abigéltől is.

A mai fiatalok egyik kedvence Harry Potter is a Roxfort Boszorkány- és Varázslóképző Szakiskola növendéke. Az intézmény egy koedukált, középiskolának megfelelő szintű bentlakásos iskola, amelynek működését a szerző J. K. Rowling - aki maga is dolgozott pedagógusként - jó érzékkel mutatja be. Megismerhetjük az iskola házirendjét a reggelitől a nagytermi vacsoráig, az alkalmazott jutalmazási és büntetési formákat, mely leginkább a házak közti pontversenyt, a különböző színű drágakövek gyűjtését jelenti. Bepillantathatunk az intézmény hagyományaiba, mint az elsősök avatása a Teszlek Süveggel, a közösségi élet különböző eseményeibe, mint a klub-élet, vagy a házak közti sport versenyek, melynek csúcspontját a „kviddics- meccsek” jelentik. Képet kaphatunk az intézményen belüli személyes kapcsolatokról, a tanár egyéniségekről, Hermione, Ronald és Harry barátságáról, a csoportok és egyének közötti ellentétekről ugyanúgy, mint a kibontakozó diákszerelmekről.

A bentlakásos intézmények történetéből

Az első kollégiumok az egyetemek alapításával párhuzamosan alakultak ki a 12-13. században azzal a céllal, hogy egyfelől szálláshelyet biztosítsanak a tanárok és tanulók számára, de egyben az oktatás színhelyéül is szolgáltak. Igazi virágkoruk a reformáció és ellenreformáció küzdelmének időszakára tehető, mikor is a protestánsok létrehozták a „collegium” (latin: testület, társulat) nevű intézményüket, ahol az 5-6 éves abc-t tanuló gyerektől kezdve a 25-26 éves teológus nagydiákig tanították egy-egy nagyobb város környékének ifjúságát. Hazánkban nagy hírnévre tett szert a debreceni, sárospataki, pápai, nagyenyedi kollégium. Jelentőségüket évszázadon keresztül meg tudták őrizni azzal, hogy átvették a protestáns haladás tudományos, művelődési koncepcióit, így szellemi központokként is működtek. Már ezekben az intézményekben is szabályozták az együttélés normáit, így a tanítás tartalmát, a tanítás rendjét, az iskola szervezetét, a jutalmazási-büntetési elveket vagy épp az egyenruha viselését (Mészáros, 1982).

A 16. századtól a jezsuiták szóhasználatában is megjelent a kollégium kifejezés, de más értelmezésben, mivel ők az intézmény egészét nevezték így, különválasztva a diákoknak szállást és ételmezt biztosító konviktusoktól. Híres konviktusok voltak Nagyszombaton, Kassán, Pozsonyban és Győrött is. A 18. századtól pedig már leányok számára is létesítettek a különböző apácarendek bentlakásos intézményeket, ahol elsősorban oktatásban és erkölcsi nevelésben részesítették őket.

A dualizmus idején és a két világháború között is működtek a különböző felekezetek fiúknak és lányoknak is diákokthoz jellegű intézményeket, ahová többnyire az alacsonyabb társadalmi osztályok gyermekei jártak.

A kollégiumi rendszer kiépülése hazánkban a 2. világháború után vált teljessé, mely előzményének a '20-as évekbeli szovjet iskolakommunák és Makarenko gyermektelepeinek szocialista pedagógiai koncepcióját tekinthetjük (Pataki, 1982). A szocialista kollégiumi rendszer 1957-től alakult ki, melyeknek alapfeladata a tanulás és a közösség megszervezése volt. A kollégiumok sokáig önálló intézményként, önálló pedagógiai arculattal tevékenykedtek, de a '70-es évektől az iskolákkal összevonták azokat, aminek következtében másodrendű intézményekké váltak (Új Pedagógia Szemle 2001/1).

Az 1993-as közoktatási törvény, majd annak 99-es módosítása újból foglalkozik a kollégiumok működésének törvényi szabályozásával, meghatározva célját a kollégiumi

nevelés országos alapprogramba foglaltakkal összhangban. Ezzel megkezdődtek azok a pozitív változások, melyek megnövelték a korábban „lebecsült” kollégiumpedagógiai munka rangját. Ennek ellenére a rendszerváltás utáni időszaktól azonban mégis csökkent a kollégiumok jelentősége, mely több okra is visszavezethető. Egyfelől, hogy sokáig az is vitatott volt, hogy külön diszciplínaként kezelendő-e a nevelés e területe (Zrinszky, 2002). Ezt igazolja az is, hogy a 90-es évekig alig találni olyan szakirodalmat, mely a kollégiumi neveléssel foglalkozott. Ennek egyenes következménye, hogy a kollégiumi nevelői munka lebecsült, sőt szinte nem létező szakma volt. A kollégiumban dolgozó nevelőket lenézték, mert nem szakmai (azaz szaktanári) pedagógiai munkát végeznek, holott a nevelés területén igencsak jelentős szerepük volt (Új Pedagógia Szemle 2001/1). Másfelől sok kollégium nem tudja azokat a feltételeket biztosítani a diákok számára, melyek alkalmasak lennének az otthoni feltételek pótlására, ami miatt a szülők egy része a kollégium helyett más megoldást választ gyermeke számára. A csökkenő gyereklétszám sem kedvez a kollégiumoknak, ezért gyakoriak az intézmény-összevonások, intézmény bezárások is. Ugyanakkor nem kétséges, hogy szükség van a kollégiumokra, hisz jelentős szerepük van a hátránycsökkentésben, tehetséggondozásban, a személyiségfejlesztésben.

Mindenképp szólnunk kell a hazai kollégiumi nevelés néhány meghatározó intézményéről. Az Eötvös József Kollégiumi hálózatot Eötvös Loránd javaslatára hozták létre 1895-ben, mely a tanárjelöltek oktatását és nevelését támogató bentlakásos állami intézmény volt. A gondos kiválasztás után felvett kollégisták a szociális kedvezményeken kívül a tanulmányukat támogató külön képzésben is részesültek. Jelmondatuknak megfelelően „Szabadon szolgál a szellem” az intézmény a tolerancia jegyében működött, elismerve az emberi méltóságot, a szakmai felkészültséget és a szuverenitást. 1950-58 között alaptevékenységét a kormány megszüntette és diák szállóként működött, majd 1958-tól a régi kollégiumi hagyományokat próbálták ötvözni a szocialista igényekkel, több-kevesebb sikerrel. A rendszerváltás után az ELTE fogadta be intézményei közé a kollégiumot (Kardos, 1997).

A 2. világháború után elsősorban a szocialista értelmiség nevelésében játszottak szerepet a munkás-paraszt kollégiumok, melyek aranykora a „fényes szelek korszakára” tehető. A NÉKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) szerepéről az egykori diák Pataki Ferenc így ír: „A kollégiumi mozgalom világos határu, eleven, emberre szabott közösségekbe tömörítette ezt az ifjúságot, a közösségi létezést mindennapos életformává alakította, és méltó feladatokat szabott elé. ...Ezzel adtak hitelt és indítékot, személyes és társadalmi jelentőséget

mindannak, ami egyébként mindenfajta nevelés elengedhetetlen része: a tanulásnak, a művelődésnek, a jellemalakításnak, a morális edződésnek” (Pataki, 1982:176).

Igen érdekes képződménye az 1960-70-es éveknek az ún. „tanyasi” kollégiumi rendszer, mely az általános iskolás tanulóknak hét közben biztosította a tanulás lehetőségét. Szükségességét egyfelől azzal indokolták, hogy főleg a kistelepüléseken a tanulói létszám erősen lecsökkent, az itt maradó tanulók szakrendszerű oktatását pedig nehezen lehetett megvalósítani, ami miatt a tanulók művelődési hátrányba kerülnek. A kisiskolák elnéptelenedése már az ötvenes években megkezdődött, majd a hetvenes években is folytatódott. Ekkor körülbelül 34000 gyermeket iskolabuszon szállítottak a körzeti iskolákba, 75 tanyasi kollégium, diákotthon működött, közel 4000 gyermeknek biztosítva ellátást. Az 1971-es kormányhatározat tovább sürgette az iskolák összevonását, annak ellenére, hogy az akkori IEA-vizsgálatok szerint Magyarországon az osztatlan, falusi iskolák diákjainak olvasás, számolás eredményei jobbak voltak, mint a városi iskolásoké. Másik oka a tanyasi kollégiumok létrehozásának az volt, hogy a gyerekeknek a körzetesítés miatt nagy távolságokat kellett megtenni iskolájukig. Az intézmények pedagógiai jelentőségének megítélése nem egyértelmű, hisz sok gyermek valóban sokkal jobb feltételek mellett, intenzívebb, személyre szólóbb bánásmódban részesült úgy, hogy már egész kicsi korukban el kellett szakadniuk a családjuktól. A Nyíregyházi Főiskola jogelődjében a Bessenyei György Tanárképző Főiskola gyakorló iskoláiban is tanultak tanyasi kollégisták. Az egyik pedagógus visszaemlékezésében így ír erről: „1966/67-es tanévben... kerültek hozzánk a városkörnyéki tanyák felsőtagozatos tanulói, akik a Városmajorban felépített Váci Mihály kollégiumban laktak. Szép és nemes pedagógiai feladat volt a tanulmányi szempontból mostohább körülmények közül érkező tanyai gyermekek esetenként hiányos ismereteit pótolni. Ehhez nagy segítséget adott a tanyai családok érzelemgazdag nevelési felfogása és a kollégiumi nevelők megértő és türelmes pedagógiai beállítódása. A szülők, a kollégiumi nevelők és a gyakorlóiskolai pedagógusok közös nevelési munkájának meg is lett az eredménye: ezek a gyermekek a 8. osztály elvégzése után sikerrel szerepeltek a felvételikén, a továbbtanulásuk során pedig megállták a helyüket.”¹

---

¹ <http://www.apaczai.nyf.hu/tori.htm>. In: Mélykúti János: Az Apáczai Csere János Gyakorló Általános Iskola története 1956-1996

A kollégiumok működésének törvényi háttere

A kollégium a közoktatás intézményrendszeréhez tartozik, ami azt jelenti, hogy **működését a közoktatási törvény² szabályozza**. A 32.§ (1) pontja értelmében: „*A kollégium feladata megteremteni a feltételeket az iskolai tanulmányok folytatásához azoknak, akiknek a tanuláshoz, a szabad iskolaválasztáshoz való joguk érvényesítéséhez, nemzeti vagy etnikai kisebbségi nyelven, illetve gyógypedagógiai nevelési-oktatási intézményben való tanulásukhoz a lakóhelyükön nincs lehetőségük, illetve akiknek a tanuláshoz megfelelő feltételeket a szülő nem tudja biztosítani.*”

A 8./B.§ (4) pontja pedig a kollégiumokat arra kötelezi, hogy a **Kollégiumi nevelés országos alapprogramjában³** foglaltaknak megfelelően készítsék el a pedagógiai programjukat. Az alapprogram 2001-ben készült el, melynek kidolgozása a szakmai műhelyek feladata volt, azzal a szándékkal, hogy hosszú távra megalapozza a kollégiumok fejlődési irányát, és ezen elvek figyelembevételével dolgozzák ki az egyes intézmények saját pedagógiai programjukat. Az alapprogram meghatározta többek közt a közoktatási kollégiumok nevelési alapelveit, a kollégium társadalmi szerepét, a kollégiumi foglalkozások szervezésével kapcsolatos feladatokat. Napjainkra azonban a társadalmi-környezeti változások, mint például az Európai Unió kulcskompetencia értelmezése, az ehhez illeszkedő NAT megújítása, de a sajátos nevelési igényű tanulók számának növekedése, illetve a hátrányos helyzetű, de tehetséges tanulókkal kapcsolatos innovációs kihívások időszerűvé tették a program korrekcióját, melynek szakmai munkálatai még nem fejeződtek be, várható bevezetése 2010-re tehető.⁴

A kollégiumok munkájának harmadik meghatározó dokumentuma a **pedagógiai program**, mellyel kapcsolatos elvárásokat a törvény a 49.§ (1) és (2 a-k) pontjai a foglalják össze. Eszerint a kollégiumi pedagógiai programnak összhangban kell lennie az érdekelt iskolák programjaival. Tartalmaznia kell a kollégiumi nevelés alapelveit és céljait; a tanulók életrendje, tanulása, szabadideje szervezésének pedagógiai elveit, a tanulók fejlődését, tehetséggondozását, felzárkóztatását, pályaválasztását, középiskolai kollégiumok esetén az önálló életkezdést elősegítő tevékenység elveit; nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozók kollégiumi nevelése esetén a nemzeti, etnikai kisebbség kulturális és anyanyelvi nevelésének feladatait; a hátrányos helyzetű tanulóknak szervezett felzárkóztató, tehetséggondozó,

² 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

³ Kollégiumi nevelés országos alapprogramja megtalálható az alábbi helyen
http://www.okm.gov.hu/letolt/elektronikus_ugyintezes/kollegium_terv_mell_090922.pdf

⁴ Lásd erről bővebben Vopaleczky György: Az alapprogram módosításáról szóló tanulmányát az alábbi helyen
http://www.fovpi.hu/data/cms43801/vopa_alapprogram.pdf

társadalmi beilleszkedést segítő foglalkozások tervét; a kollégiumi közösségi élet fejlesztésének módszereit, eszközeit, a művelődési és sportolási tevékenység szervezésének elveit; a gyermek- és ifjúságvédelemmel összefüggő tevékenységet; a kollégium hagyományait és továbbfejlesztésének tervét; az iskolával, a szülővel való kapcsolattartás és együttműködés formáit, valamint a pedagógiai program végrehajtásához szükséges nevelő-oktató munkát segítő eszközök és felszerelések jegyzékét.

A fenti elvek beépítésével készítik el az intézmények a pedagógia programtól sokkal részletesebb **belső szakmai programjukat**. A szakmai program tartalmazza a kollégiumi nevelőmunka mindennapi gyakorlatát, a nevelés cél- és feladatrendszerét, és az ehhez kapcsolható NAT közös követelményeket, illetve műveltségi területeket. Kiterjed továbbá a megvalósítás eszközrendszerének, valamint a helyi foglalkozási tervek és programok bemutatására is (Vopaleczky, é. n.).

A törvény 40. § (1) pontja azt is előírja a közoktatási intézmények - így a kollégiumok számára -, hogy működésére, belső és külső kapcsolataira vonatkozó rendelkezéseket a **szervezeti és működési szabályzatban** (SZMSZ) kell meghatározni.

Ugyanezen paragrafus 7-9. pontjai pedig az adott intézmény **házirendjével** kapcsolatos elvárásokat tartalmazzák. A házirendet a kollégium vezetője készíti el a nevelőtestület jóváhagyásával, elfogadásában az iskolaszéknek (kollégiumszéknek) és a diákönkormányzatnak egyetértési jogköre van, mely a fenntartó jóváhagyásával válik érvényessé. A házirend állapítja meg, hogy a tanulmányi kötelezettségek teljesítésén kívül a jogszabályokban meghatározott tanulói jogokat és kötelezettségeket milyen módon lehet gyakorolni, illetve kell végrehajtani. A házirendnek tartalmaznia kell továbbá kollégiumi tanulók munkarendjét, a tanórai, tanórán kívüli és a kollégiumi foglalkozások rendjét, a kollégiumi, és a kollégiumon kívüli tartózkodás során tiltott tanulói magatartást. E dokumentum szabályozza a kollégium helyiségei, berendezési tárgyai, eszközei és a kollégiumhoz tartozó területek használatának rendjét, valamint az iskola és a kollégium által szervezett, a pedagógiai program végrehajtásához kapcsolódó iskolán, kollégiumon kívüli rendezvényeken tiltott tanulói magatartást. Kíváncsi vagyok, hogy a házirend hozzáférhető legyen a diákok és szüleik számára, ezért célszerű azt a kollégiumban jól látható helyen kifüggeszteni.

A kollégiumi nevelés célja és alapelvei

A Kollégiumi nevelés alapprogramja (2001) a kollégiumok célját az alábbiakban határozza meg: „...*a bentlakásos intézmény sajátos eszközeinek és módszereinek*

felhasználásával a tanulók szocializációjának, kiegyensúlyozott és egészséges fejlődésének, tanulásának, a sikeres életpályára való felkészítésének segítése, személyiségének fejlesztése, kibontakoztatása.” A fenti célok elérése érdekében szükségesnek tartja a dokumentum egyfelől a gyermekközpontú, személyközpontú környezet kialakítását, valamint a tanulóközpontú tevékenységrendszer működtetését, olyan elvek figyelembe vételével, mint a például a gyermekeket megillető jogok érvényesítésének elve, az integráció megvalósítása, az egyéni bánásmód alkalmazása, valamint a nemzeti az etnikai hagyományok, az etnikai kisebbségi azonosságtudat tiszteletben tartása, fejlesztése.⁵

A kollégiumi nevelés funkciói

A kollégium funkció a társadalmi elvárásokból vezethetők le (lásd a törvény 49. §), Benedek István (1997) rendszerét alapul véve a legfontosabbak a következők:

- **Szociális funkció**

A kollégium egyik alapfeladata a törvény 32. § szellemében, hogy az iskolától távol lakó diákok ellátásáról gondoskodjon, étkezést, szállást, pedagógiai felügyeletet biztosítson számukra. Feltétlen szükség van annak megismerésére, hogy milyen a tanulók szociális háttere, mert más-más típusú segítséget kell például annak a tanulónak nyújtani, akinek a hazautazása nehezített a kedvezőtlen közlekedési feltételek következtében, mint az alacsony szociokulturális háttérből érkezőknek, vagy a problémás családokban élőknek.

- **Szocializációs funkció**

Mivel a tanulók eltérő szocializációs szinttel érkeznek, a kollégium alkalmas a szintbeli különbségek csökkentésére, illetve a szocializációs előnyök erősítésére. A kollégium saját érték- és normarendszerével önmaga is szocializál, mivel többek közt a közvagyon megbecsülésére, demokráciára, toleranciára, az egyéni-és közösségi értékek megbecsülésére nevel. További szocializációs tényező a kollégiumi nevelők és kollégisták közötti személyes kapcsolat minősége, a felkínált tevékenységrendszerek tartalma és színvonala, vagy a kollégium által kidolgozott értékelési rendszer és az alkalmazott jutalmazási-büntetési elvek és formák is.

- **Életmód – mintaadó funkció**

Az értékpluralizmus elvének tiszteletben tartásával a kollégium érték közvetítő szerepe alkalmas arra, hogy a közösségi együttélés következtében interiorizáljon társadalmilag

---

⁵ A kollégiumi nevelés összes alapelvének bemutatása megtalálható a 46/2001. (XII. 22.) OM rendelet, Kollégiumi nevelés országos alapprogramjában

hasznos és egyénileg értékes életmód modelleket. A kollégiumi közösségi élet különösen jó lehetőséget biztosít a kívánatos normarendszer beépülésének biztosítására, így a közösségi programok, színházlátogatások, vetélkedők, TDK munka, de a kollégium belső világa, fizikai környezete és szellemisége is hozzájárul az értékközvetítéshez.

Felzárkóztató funkció

A kollégium alapfunkciójából fakadóan alkalmas a családi-, iskolák- és települések közötti hiányok pótlására, ezzel mérsékelve a tanulók közötti esélykülönbségeket. A hatékony felzárkóztatáshoz ismerni kell a hátrányok okait, összetételét, és optimális feltételeket kell biztosítani a kollégisták fejlődéshez. Célszerű ezért olyan egyénre szabott programokat kidolgozni, melyek alkalmasak a tanulási motiváció erősítésére, a korszerű és hatékony tanulási technikák megtanulására és fontos, hogy ehhez változatos tevékenységrendszer társuljon. Mivel a tanulók lemaradásai igen különbözők lehetnek a kommunikációs hiányosságoktól a rossz tanulási technikáig, vagy az intellektuális- és műveltségbeli hiányokig ezért a felzárkóztató tevékenység nem azonosítható és nem helyettesíthető a tantárgyi korrepetálással.

- **Tehetséggondozó funkció**

A törvény 32. § (3.a) pontja kimondja, hogy a kollégium feladata a tanuló személyiségének fejlesztése, képességeinek és érdeklődésének megfelelően tehetségének kibontakoztatása is. A tehetséggondozási programok legjellemzőbb formái: a tantárgyi jellegű, a sporthoz kötődő, az idegen nyelvek tanulását elősegítő, a művészeti jellegű, a hagyományörzéshez kapcsolódó és a technikai jellegű foglalkozások. Mindehhez természetesen szükség van a megfelelő személyi és tárgyi feltételek biztosítására is.

A kollégiumnak ugyanakkor a profilja is lehet a tehetséggondozás, mivel a törvény 43. § (1) pontja lehetőséget ad a fenntartó számára, hogy kijelöljön olyan kollégiumokat, ahol a kiemelkedő képességű tanulókkal foglalkozzanak. Az *Arany János Tehetséggondozó Program*⁶ 2001-től biztosítja a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű nyolcadik osztályos tanulóknak a tehetséggondozást és a felsőfokú tanulmányokra való eredményes felkészítést. Sikeres felvételi után a tanulók megyénk programot működtető középiskolájába, illetve kollégiumába kerülnek, ahol speciális munkaterv alapján készülhetnek fel a felsőfokú továbbtanulásra. Az előkészítő évfolyamon a diákok emelt szintű anyanyelvi és idegen nyelvi

---

⁶ A programról bővebb információ található a <http://www.okm.gov.hu/> honlapon, valamint a program önálló honlapjain: <http://www.ajtp.hu>, a <http://www.ajkp.hu> és a <http://www.ajkszp.hu> honlapokon.

oktatásban, matematika- és informatikaoktatásban, önismereti, személyiség- és képességfejlesztő, kommunikációs- és tanulás-módszertani fejlesztésben vesznek részt. A programban tanuló diákok felkészülhetnek az emelt szintű idegen nyelvi érettségi vizsgára (C típusú középfokú nyelvvizsgálóval egyenértékű nyelvtudást szerezhetnek) angol nyelvből, és a nemzetközi ECDL számítástechnikai vizsgával egyenértékű tudást szerezhetnek informatikából, mindemellett térítésmentesen szerezhetnek gépjármű-vezetői jogosítványt. A program résztvevői valamennyien kollégisták lesznek. Megyénkben a kisvárdai Bessenyei György Gimnázium és Kollégiumba, valamint a nyíregyházi Zrínyi Ilona Gimnázium és Kollégiumba kérhetik felvételüket a programba részt venni kívánó tehetséges tanulók.

- **Pályaorientációs funkció**

Egy vizsgálat tanulsága szerint a kollégiumi elvárások közül az otthonosság után második helyen szerepel a pályaválasztás segítése (Benedek, 2002). A tanulók reális pályaválasztásának elősegítése érdekében elengedhetetlen feladat az egyéni érdeklődésüknek, képességeiknek és továbbtanulási szándékuknak a megismerése és nyomon követése. E feladat ellátására különösen alkalmas a kollégium, mivel méréses módszerek alkalmazásával, szakmailag irányított lehetőségekkel, mint a különböző szakkörök, továbbtanulásra felkészítő programok, pályaorientációs foglalkozások olyan pluszt adhatnak a tanulóknak, amelyeket sok esetben sem a szülők, sem pedig az iskola nem tudja biztosítani.

Igen jelentős szerepe van a pályaorientációban a volt kollégistákkal történő kapcsolattartásnak is, hisz a beszélgetések során szinte mindig szóba kerülnek a felsőoktatási intézmények követelményei, vizsgái.

Tevékenységformák a kollégiumban

A kollégiumnak – céljával összhangban – szükséges olyan tevékenységrendszer biztosítani diákjai számára, mely lehetővé teszi a tanulók optimális személyiségfejlődését és fejlesztését. A tevékenységek jellegüket tekintve lehetnek:

- **irányított tevékenységek:** a tanulóknak olyan elfoglaltságát jelentik, amelyeket önmaguktól még kevésbé vennének igénybe, de fejlődésükhöz, tudások elmélyítéséhez szükség van rájuk. Ezek közé sorolhatók a szakkörök, diákkörök.
- **kötött tevékenységek:** elsősorban a folyamatos tanulási feltételek biztosítását (szilencium), valamint főleg a tantárgyi jellegű szakkörökön, felzárkóztatókon,

korrepetálásokon, felvételi előkészítőkön, tanfolyami-rendszerű oktatásokon való rendszeres részvételét jelenti a diákoknak,

- **kötetlen tevékenységek:** a fenti tevékenységek után fennmaradó (nagyon kevés) idő, amit a diák saját belátása szerint tölt el egyedül vagy baráti társaságban. Ez tekinthető a diákok tényleges szabadidejének, melyet főképp vásárlással, sétálással, mozizással, barátokkal töltenek el (Benedek, 1997).

Tartalmát tekintve pedig a következő tevékenységek jellemzőek a kollégiumban:

- **tanulás – önképzés,**
- **rekreációs tevékenységek,**
- **közéleti és társadalmi tevékenységek.**

Tanulás a kollégiumban

A kollégium egyik kiemelkedő feladata, hogy megfelelő feltételeket biztosítson azon tanulók számára, akiknek lakóhelyén nincs megfelelő lehetőség a tanuláshoz, illetve a család nem tudja biztosítani a tanuláshoz szükséges segítséget. A kollégiumban való tanulás sok szempontból más, mint az otthoni tanulás, amit a diákoknak meg kell szokni, például annak időpontja kötelezően meghatározott (szilenciumi rendszer), kevesebb lehetőség van a hangos tanulásra, de a „munkazaj” is zavaró lehet a diákoknak, viszont nagy előnye, hogy a társak és szaktanárok is folyamatosan tudnak segíteni. Ezért is lényeges **a tanulás tárgyi, időbeli és szubjektív feltételeinek optimalizálása**, melynek a legfontosabb elemei a következők:

- tanulásra alkalmas termek kialakítása, legyen megfelelő méretű, világos, csendes, kényelmes bútorzatú,
- tanulást segítő eszközök (számítógép) használatának lehetősége, könyvtári szolgáltatások biztosítása,
- a tanulás időkereteinek meghatározása, fő időkeret a szilencium, ami általában 3 óra hosszúságú, de meg kell teremteni a feltételeket ahhoz, hogy szükség esetén legyen több ideje a tanulónak a tanulásra,
- lehetőség a pihenésre, felfrissülésre a tanulási időben,
- nyugodt, segítőkész légkör kialakítása a tanulók, illetve a tanárok és tanulók között,

- iskolával, szaktanárokkal való együttműködés biztosítása,
- a kollégiumi nevelő ismeretei a tanulás pszichológiai és pedagógiai sajátosságairól,
- a tanulók képességeinek, tanulási motivációjának, tanulási technikáinak, tanulási sajátosságainak, a tipikusnak tekinthető tanulási hibáiknak megismerése,
- a tanulók önművelődési igényének kialakítása.

A tanulás megszervezése pedagógiailag három szakaszra bontható. Az előkészítő szakaszban kell tájékozódni a tanulók iskolai teljesítményéről, számba kell venni a diákokra háruló tanulmányi feladatokat, meg kell tervezni és szervezni az egyéni tanulást, illetve össze kell gyűjteni az igényeket a tanári segítségre. Ezt követi az önálló tanulás szakasza, ekkor történik egyéni tanulás keretében a tananyag rögzítése (szóbeli), és a tanultak alkalmazása (írásbeli feladatok) elkészítése. Megjegyzendő, hogy nem a kollégium feladata a tananyag megtanítása, viszont a kollégium feladata is a tanulás megtanítása. A tanulmányi tevékenységet az ellenőrzés és értékelés zárja, melynek módja a tanulók életkorának, tanulási technikájuk színvonalának függvénye. A jobb képességű, motivált tanulók esetében jó lehetőség a tanulópárok alkalmazása, illetve az önellenőrzés igényének kialakítása, de vannak olyan tanulók is, akik kérik, hogy „felmondhassák” a megtanult leckéjüket, és olyanok is, akik a rendszeres ellenőrzés-értékelés nélkül nem, vagy csak nehezen vehetők rá a tanulásra.

A tanulmányi munka során fontos feladata a nevelőknek **a rászoruló diákok felzárkóztatása és korrepetálása**. Ma már gyakran az iskolával együttműködve szervezik a kollégiumok a felzárkóztató foglalkozásokat, melyek főképp a szociokulturális hátrányok csökkentését szolgálják, így a felzárkózás folyamata egyes tanulóknál akár több esztendeig is eltarthat. A korrepetálások elsősorban a tanulók tantárgyi, tudásbeli hiányosságának pótlását, illetve a sokat mulasztó tanulók esetében a lemaradásuk csökkentését, megszűnését segítik, ezért a foglalkozásokon való részvétel csak addig szükséges, míg a hiányzó ismereteket be nem pótolták a diákok. A nevelőnek mindenképp törekednie kell a korrepetálás individualizált megtervezése, így a lemaradás okainak feltárására, a célravezető segítségnyújtási formák kidolgozására, valamint a tanulási folyamat eredményességének nyomon követésére és esetleges korrekciójára.

A tanulmányi tevékenységhez kötődően ugyanígy foglalkozni kell a kollégiumban a **továbbtanulásra való felkészítéssel**. A felsőoktatásba való bekerülést segítő, több intézmény vállalja - sok esetben az iskola helyett -, hogy továbbtanulásra felkészítő foglalkozásokat tart. Ennek keretében előkészíti diákjait a „felsőoktatási” szerepre, mely új

kihívást jelent a diákok számára. Egyrészt meg kell tanulniuk, hogy tudják majd okosan kihasználni a hirtelen rájuk szakadó önállóságot. További feladat, hogy felkészítsék őket az értelmiségi szerepre, ezért többek közt viselkedési normákat, kommunikációs technikákat, önismeretet kell tanítani számukra, és meg kell ismertetni a kollégistákat azokkal az elvárásokkal, melyet a felsőoktatási intézmények fognak velük szemben támasztani. A magas szintű általános és szakmai tudás szintén előfeltétele a sikeres felvételinek, majd a helytállásnak. A fentiekből is látszik a felkészítő foglalkozások komplexitása, ezért gyakran kapcsolódnak a pályaaorientációs foglalkozásokhoz már a 9-10. évfolyamtól kezdve, míg a szaktárgyi felkészítés az utolsó két év feladata.

Bár a tanulók életpályára való felkészítése nem a középiskolában kezdődik, mégis a **pályaválasztás előkészítése** különösen jelentőséggel bír a kollégisták esetében, hisz pont a pályára való felkészülésük legintenzívebb szakaszát töltik a tanulók családjuktól távol, így a reális pályaválasztásuk érdekében a legtöbb segítséget a kollégiumtól kaphatják. Ehhez mindenekelőtt tájékozódni kell a tanulók érdeklődéséről, pályaválasztási motívumairól, attitűdjeiről, pályára való alkalmasságáról, és objektív módszerek felhasználásával meg kell ismerni képességeit. Mindezt ki kell egészíteni az diákkal, az osztályfőnökkel, a szaktanárokkal és a családtagokkal folytatott beszélgetésekkel, ezzel is kontrollálva a választás realitását. Mivel a szakirodalmak is azt erősítik, hogy a serdülőknek - és különösen a nehéz helyzetben élőknek - számos olyan tényező nehezíti a pályaválasztását, mint a motiváció hiánya, a döntésképtelenség, az olvasottság vagy a tájékozottság hiánya illetve a kortársnyomás (Jámbori, 2007), ezért különösen hangsúlyos a diákok pályaismeretének bővítése, és olyan lehetőségek biztosítása, mikor módja van tanulótársaival, volt kollégistákkal, különböző foglalkozású felnőttekkel a szabad beszélgetésre.

Az életmód - és érték közvetítés kiemelt területe a kollégisták **önképzési igényének megalapozása**, különös tekintettel az Európai Unió élethosszig tartó tanulás (life long learning) paradigmájának tükrében. A kollégiumi pályázatok, házi versenyek hirdetése, szakkörök és önképzőkörök működtetése, de a könyvtár és internet használat szorgalmazása is hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók konstruktív életvezetésének része legyen az önművelődés szándéka. A helyi természeti, kulturális, történeti sajátosságok beemelése a nevelési folyamatba, mint például kiállítások, színházi előadások látogatása, a település nevezetességeinek, hírességeinek megismerése szintén kiemelkedő jelentőséggel bír az önművelődési folyamatban. E lehetőségek a tanulmányi tevékenységek kiegészítését

szolgálják, de ezzel voltaképp a szabad idő hasznos eltöltésének módjait is vonzóvá teheti a kollégium diákjai számára (Benedek, 1997).

Mint már korábban is utaltunk rá, a kollégium egyik alapfunkciója a **tehetség-felismerés, a tehetséggondozás** is. Egy 2005-ös kutatásunk szerint⁷ azonban a vizsgált kollégiumokban ritkán használnak objektív mérési, értékelési technikákat a tehetségazonosításhoz. Legjellemzőbb, hogy a kollégiumi nevelőtanárok „fedezik fel” a tehetséges tanulókat. A borsodi kollégiumok nagy részében a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók magas száma miatt a tehetséggondozás helyett inkább a felzárkóztató tevékenységre helyeződött a hangsúly, ami pedagógiailag semmiképp nem elfogadható. Azokban a kollégiumokban, ahol a kutatás tanulsága szerint nagy hangsúlyt fektettek a tehetséggondozásra, ott bővebb tevékenységrepertoárt tudtak kínálni, mind az egyéni, mind a csoportos formáját működtették a tehetségfejlesztésnek, és több foglalkozáson akár napi rendszerességgel is részt tudtak venni a diákok és minden intézmény alkalmazott külső szakembereket is a tanulók önkibontakoztatása érdekében. A kollégiumi tehetséggondozás legeredményesebb területe a sport, de több intézményben az idegen nyelvtanítás, a tanulmányi felkészítés, a hagyományörzés és a művészeti nevelés is hatékonyan működött. Mindenképpen dicséretes a kollégiumok részéről, hogy a tehetséggondozást nem szűkítették le az intellektuális fejlesztésre, hanem más területen is elismerik tehetséges diákjaikat.

A **diákönkormányzat tanulást segítő szerepe** is jelentős a kollégiumokban. A kollégiumok többségében rendszeres a tanulói teljesítmények egyéni, csoportos, kollégiumi értékelése és nyilvántartása. Szép hagyomány lehet a jó tanulók és az egyéb téren jól teljesítő diákok jutalmazása egy-egy kollégiumi ünnepségen is. Csoport- évfolyam- és kollégiumi szinten választhatnak tanulmányi felelősöket, akik feladata lehet a tanulmányi teljesítmények napi, heti vagy féléves figyelemmel kísérése, de kimutatások vezetése a tanulók délutáni elfoglaltságairól vagy épp a házi feladatokról, és a kollégiumi nevelőkkel való kapcsolattartás is. Ugyancsak a diáktanács feladata lehet tanulmányi versenyek, a tanulást segítő rendezvények, mint például vetélkedők megszervezése. Gyakori az is, hogy a diáktanács tagjainak bevonásával történik az ún. „szabad szilenciumi” rendszer kidolgozása és a „szabad kimenő” elveinek megfogalmazása.

Rekreációs tevékenységek a kollégiumban

---

⁷ A „Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kollégiumi hálózat szerepe és lehetőségei a megyei tehetségkutató, tehetségfejlesztő programban” című 2005-ös kutatásban a Nyíregyházi Főiskola Neveléstudományi és Szociálpedagógia Tanszék és a Pszichológia Tanszék oktatói vettek részt, melyben 22 kollégiumi vezetővel készült interjú illetve több, mint 800 kollégista kérdőíves megkérdezése képezte a kutatás alapját.

A rekreáció („újraalkotás”) célja az ember fizikai és szellemi erejének, munkavégző képességének megújítása a fáradtság, a szellemi és a fizikai erők kimerülése után. Ilyen értelemben a jó közérzet, „jól-lét”, „jól-érzés” megteremtését és átélését szolgálja. A rekreációs lehetőségek biztosítása igen jó alkalmat teremt az egyéni igények és szükségletek kielégítésére, mely a kollégium tevékenységrendszerében leginkább a szellemi, fizikai és szabadidős tevékenységek, valamint a sport- és kulturális tevékenységek arányos biztosításával érhető el.

Mint ahogy már korábban utaltunk rá⁸, a kollégiumok egyik legsikeresebb rekreációs tevékenysége a sport. A kollégiumok igen széles **sportolási kínálatot** biztosítanak diákjaik számára, a karatétól a különböző labdajátékokon át a sakkozásig, bár a kollégiumi adottságok erősen befolyásolják a választékot. Tekintettel kell lenni a lehetőségek megteremtésénél arra is, hogy a fiúknak és lányoknak eltérő igényei vannak a testedzéssel kapcsolatban, például kondizás, aerobic, tánc, ezért célszerű erre is odafigyelni, mint ahogy arra is, hogy a mozogni nem szerető kollégisták számára is tudjunk elfogadható lehetőségeket találni a testmozgáshoz. Az egészségfenntartás megteremtésének csupán egyik összetevője a mozgási igény kielégítése, hasonlóan fontos még az **egészséges életmód magatartásformáinak** ösztönzése. Ennek elemei a következők: a mozgás megszerettetése, ami nem elsősorban a teljesítmény centrikusságot jelenti, mivel ha az monoton, kudarcélményekkel terhelt, illetve csupán testgyakorlásra redukált, akkor többet árt, mint használ. Ezért olyan programok kellenek, melyek változatosak, jobban igazodnak a kollégisták elvárásaihoz, ezzel megszerettethetjük a mozgást, ami felébreszti az igényt arra, hogy a szabad időben is ilyen tevékenységeket válasszanak (Bábosik, 2004). Kollégiumi viszonylatban ezért át kell gondolni a házi versenyek funkcióját, hisz a versenyeken többnyire ugyanazok a tanulók szerepelnek, elveszítve így a tömegsport jellegét, az egészségtelen versenyszellem pedig inkább ront a közösségi klímán, mint sem segíti annak kialakulását (Benedek, 1997). Mindezek miatt inkább az együttes játék és sport öröme, a közösségi élmények biztosítására kell a hangsúlyt fektetni.

Az egészséges életmód kialakításának másik feltétele a **higiéniai szabályokat követő magatartás kialakítása**. Mint tudjuk, a kollégisták rendkívül eltérő szociokulturális

---

⁸ Baracsi Ágnes-Hadházy Jenő-Schmercz István-Venter György (2005): A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kollégiumi hálózat helye, szerepe és lehetőségei a megyei tehetségkutató, tehetségfejlesztő programban. Nyíregyháza. Kutatási beszámoló: Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közoktatásért közalapítvány 3.4. kutatása

sajátosságokkal érkeznek a kollégiumba, ezért sok esetben nem kis feladatot jelent a nevelőknek az alacsony higiéniai kultúrával bíró tanulók fejlesztése. A fejlesztő munka azonban csak akkor lehet hatékony, ha ehhez a megfelelő tárgyi feltételeket is megteremti az intézmény (Bábosik, 2004). Köztudott, hogy sok kollégium működik rossz tárgyi feltételek között, mindez nem adhat okot arra, hogy erre való hivatkozással ne törődjenek a megfelelő feltételek biztosításával. Az ezen való takarékoskodás súlyos következményekkel jár a betegségek kialakulásán túl azzal is, hogy az alacsony személyi és környezeti higiéniai színvonal visszatetsző mások számára is.

A rekreáció során az egészséges életmód magatartásformáinak fejlesztéséhez szervesen kapcsolódik a **prevenció** is. Egy 2007-es, a nyíregyházi serdülők egészségmagatartását átfogó⁹ vizsgálat súlyos megállapításokat tartalmaz a serdülőkre vonatkozóan. A nyíregyházi középiskolások csaknem felének szinte minden barátja dohányzik, harmadának szinte minden barátja alkoholt fogyaszt. Arra a kérdésre, hogy volt-e már szexuális kapcsolata 41,4%-uk válaszolt igennel, ekkor a harmaduk még nem volt 15 éves, és csak háromnegyedük használt óvszert. A diákok 18,8%-a fogyasztott már életében valamilyen tiltott és/vagy legális visszaélésre alkalmas szert. Sajnos nincs okunk azt feltételezni, hogy országosan jobb lenne a helyzet. Ebből is látható, hogy a kollégiumnak kiemelkedő feladata van a prevencióban, főleg azzal, hogy szilárd életvezetési szokásokat alakít ki, fejleszti a diákok önismeretét és döntési képességét, szemléletet formál, és alapvető információkat közöl a drogokról, a felelős párkapcsolatról.

A kollégiumok által biztosított **kulturális tevékenységek** igen jól szolgálják a diákok szellemi feltöltődését. Számos lehetőség adódik arra, hogy a közösségek, illetve annak tagjai megmutathassák tehetségüket, kibontakoztathassák önmagukat. A különböző művészeti csoportokban folyó együttes tevékenységek, beszélgetések, egy-egy produkció bemutatása, vagy a diákok munkáiból készült kiállítás egyszerre jelent lehetőséget az egyéni önmegvalósításra és a társas együttlétre. ”Amelyik kollégiumban igényes a kulturális nevelés, ott igényes a hangneme, a környezet, funkcionális a dekoráció, s nagy a megtartóképesség, vagyis működik a közösség esztétikuma: a fegyelem” (Benedek, 1997:181).

A kollégiumi kulturális nevelés részét képezi a befogadóvá nevelés is. Mivel a kollégisták jelentős része hátrányos helyzetű, sokuk előtt a kollégium nyitja meg a világot a művészetek felé. A színházi előadások, kiállítások és hangversenyek látogatása azon túl, hogy esztétikai

---

⁹ A kutatás teljes terjedelmében elolvasható a www.nyirkef.hu/dokok/serdulok_indd.pdf-en

élménnyel szolgál, módot ad viselkedéskultúra fejlesztésére, az egyéni érdeklődés és ambíciók kielégítésére is.

Gyakori a kollégiumokban az ifjúsági-klubok működése, mely jellegéből adódóan elsősorban a saját korosztályukat legjobban érintő problémákkal foglalkozik, vetélkedőket, vitafórumokat szerveznek, zenei- vagy filmklubot működtetnek, vagy csak egyszerűen beszélgetnek a tagok egymással, ebből fakadóan alkalmas a nyitottság, a toleranciai fejlesztésére, értékek ütköztetésére. Ilyen értelemben kitűnő terepei a demokráciára való nevelésnek is. A kollégiumi rekreációs tevékenységek jó lehetőséget teremtenek arra is, hogy alternatívákat kínáljanak a **szabadidő hasznos eltöltésére**, még akkor is, ha tudjuk, hogy főleg a középiskolás korosztály rendkívül leterhelt. Mindenképp el kell érünk, hogy a passzív pihenés helyett az aktív kikapcsolódási formákat részesítsék előnyben a diákok.

A közoktatási törvény 52-53.§ tartalmazza azokat az elveket is, melyek **a tanórán kívüli tevékenység szervezésére vonatkoznak**. A 7. pontban tér ki a kollégiumi felzárkóztató, tehetség-kibontakoztató, speciális ismereteket adó felkészítő foglalkozások, továbbá a szabadidő eltöltését szolgáló egyéni és csoportos foglalkozások időkeretének meghatározására. E szerint a rendelkezésre álló időkeret nem lehet kevesebb - kollégiumi csoportonként - heti tizennégy óránál, a többi kollégiumi foglalkozásra rendelkezésre álló időkeret pedig - kollégiumi csoportonként - heti tíz óránál.

A rekreációs tevékenységek színessége adja meg egy-egy kollégium egyéni arculatát, ennek a függvénye, hogy vonzóvá tudja-e tenni a kollégiumi életet a diákjai számára a kollégium.

Közéleti-társadalmi tevékenység

A **kollégiumok közösségformáló szerepe** régről ismert, gondoljunk csak a protestáns kollégiumok, népfőiskolák vagy a népi kollégiumok hagyományaira. Az iskolák, kollégiumok ilyen jellegű tevékenységének megítélése azonban még ma is szakmai viták tárgya, melyre területi okok miatt nem térünk ki.¹⁰ Ugyanakkor a közoktatási törvény már alapelvei között is (lásd 2. § (4). b pont) a közoktatási intézmények feladatául tűzi a gyermek- és tanulóközösség kialakítását, fejlesztését, a 19 §. (7) e. pontjában pedig a tanárok

---

¹⁰ A témával több szerző is foglalkozik, például Horváth Attila (é. n.): Elméletek a nevelésről. OKKER Oktatási Iroda, Mihály Ottó (2000): Értékpluralizmus és nevelés, In: Új Pedagógiai Szemle 2. szám, Gáspár László (é. n.): Nevelélmélet. OKKER Kiadó, Bábosik István (2004): Nevelélmélet. Osiris Kiadó, Budapest

kötelességévé teszi, hogy a diákokkal elsajátíttassák a közösségi együttműködés magatartási szabályait, és azt is, hogy törekedjenek azok betartatására.

A fenti elvárások tükrében alapvető feladata minden nevelőnek a közösségfejlődés szociálpszichológiai sajátosságainak ismerete, illetve olyan módszertani kelléktár kidolgozása és alkalmazása, mely elősegíti a közösség - és benne az egyén - fejlődését és fejlesztést.¹¹ A továbbiakban a közösségfejlesztés néhány területére térünk ki csupán. Mint jól tudott, a kollégium **spontán módon és tudatosan is szocializál**. Ezért is fontos az új kollégisták fogadása, beillesztésük segítése, a beköltözés megszervezésén át az elsősök avatásáig. Ugyanakkor időt kell hagyni a „verebeknek” arra, hogy megszokják és megtanulják a kollégiumi életet, hisz legtöbbjük először szakad el családjától, sok esetben az eltérő norma- és értékrend megtanulása sem megy zökkenőmentesen. Ahhoz, hogy jól érezze magát a diák a kollégiumban elengedhetetlen az otthonos légkör kialakítása, ami csak egyrészt jelenti a tárgyi feltételek biztosítását, hasonlóan fontos a személyes kapcsolatok minősége is. Gondoljunk csak arra, hogy hány kollégista életét keserítik meg az érzéketlen csoporttársak, a „csicskázató” felsőbb évesek, a lekezelő nevelők vagy az ésszerűtlen szabályok. A közösséghez tartozás meghatározó élménye a kollégisták számára a végzősök búcsúztatása, de emellett számos lehetőség adódik még a **kollégiumi hagyományok ápolására**, mint a különböző ünnepek (családi, iskolai, nemzeti, vallási ünnepek), ismerkedési estek, sportversenyek szervezése, a kollégiumok közötti vetélkedők, kulturális bemutatók, vagy a kollégiumi napok rendezvénysorozatai, de ide tartoznak a közösségi együttlét alkalmai is, mint például a kollégiumi közgyűlések. Célszerű e nevezetes események dokumentálása is, a kollégiumi krónikairás hagyománya évfolyamról évfolyamra szállhat, de az eseményeken készült fotók és videók későbbi nézegetése is kellemes emlékeket idézhet fel a diákokban.

A közösség élete akkor lehet színes, ha tagjai alkotó, cselekvő részesei és formálói a közösségi életnek. Az a kollégium működik jól, ahol a diákok megértik, hogy saját maguknak is hozzá kell járulniuk a közösség működéséhez. Ennek hiányában eluralkodhat az a helytelen szemlélet, hogy a kollégium nem szolgáltató, hanem kiszolgáló intézmény (Benedek, 1997). A közösség mindennapi életét biztosító tevékenységeket **önkiszolgáló tevékenységnek** nevezzük, melynek számtalan formáját alkalmazzák az intézményekben. A tevékenységek egy része inkább a diákok mindennapos egyéni szükségleteinek kielégítéséhez kötődnek, mint a saját szoba rendben tartása, a ruházat, a tanulási környezet tisztántartása. De ugyanígy

---

¹¹ Lásd erről például: Mészáros Aranka (2004): Az iskola szociálpszichológiai jelenségvilága. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest és Bábosik István (2004): Nevelésemélet. Osiris Kiadó, Budapest című könyveit

adódik alkalom a kollégium közösségi helyiségeinek rendezésére, dekorálására, az étkezőben a terítésre és a társak kiszolgálására, esetleg a kollégiumhoz tartozó udvar, sportpálya gondozására is. A kollégiumi rendezvények szintén jó lehetőséget teremtenek a közösségért végzett munkára, hisz a termek berendezése, díszítése, a programok utáni rendrakás szintén a kollégisták feladata. Ezek az elfoglaltságok kiválóak arra is, hogy felelősségre, mások munkájának megbecsülésére nevelje a diákokat. Szinte mindenhol élő tevékenység az ügyeletesi rendszer. Általában a kapuügyeletesek fogadják a vendégeket, de van ahol a könyvtárban, ebédlőben, vagy épp a rendezvényeken is látnak el a diákok ilyen feladatokat. Célszerű minden diákkal „megtapasztaltatni” az ezzel járó felelősséget, mellyel elkerülhetővé válik egyfelől, hogy az idősebbek kivonják magukat a közösség ügyeinek intézéséből, másfelől megtanulják azt is, hogy milyen vezetőnek, és mások által vezetettnek lenni.

A kollégiumi nevelés egyik legjelentősebb hozadéka, hogy alkalmat ad a diákoknak a **demokrácia megtanulására**. A kollégium által biztosított valós tevékenységek sokszínűsége, a megbízatások rendszerének működtetése, az egyéni és csoportos teljesítmények közösség előtti értékelése, a jog- és érdekérvényesítési lehetőségek kiépítése mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a diákok megtanulhassák a demokratikus elvek tiszteletét, elsajátíthassanak konfliktuselemzési és konszenzusteremtői technikákat, a felelősségteljes gondolkodásra, a logikus érvelésre neveljen, melyek alapvetően szükségesek a demokratikus attitűdök kialakulása szempontjából is (Horváth-Vass, 2009). A diákok jog- és érdekérvényesítésének legjelentősebb képviselői szerve a **diákönkormányzat**, melynek működéséről részletesen olvashat segédanyagunk egy önálló részében.

A kollégiumi nevelőtanárr

A kollégiumban folyó nevelőmunka ismertetését nem zárhatjuk le anélkül, hogy ne ejtenénk szót a kollégiumi nevelőtanárok munkájáról. Bár mint már utaltunk rá a nevelőtanárok presztízse sem társadalmilag és sajnos a pedagógusok körében sem jelentős annak ellenére, hogy munkájuk rendkívül összetett és nehéz. Gondoljunk csak arra, hogy nekik kell pótolniuk a családot és szülőt azon gyermekek számára, akik lakóhelyüktől távol tudják csak folytatni tanulmányaikat.

Munkájának sajátosságait Simon István (1993) a következőkben foglalja össze:

- A kollégiumi tanár a kollégiumnak és az iskolai tantestületnek egyaránt tagja, munkáját az iskolai és kollégiumi működési szabályzatban foglaltak szerint látja el.

- Személyiségére ugyanazok az elvárások érvényesek, mint bármely más pedagógusnál, bár speciális feladatai miatt fokozottabban legyen jellemző rá a differenciált gyermekismeret, tapintat, empátia, kapcsolatteremtő képesség, szervezőképesség.
- A kollégiumi nevelő kötelessége, hogy az otthon-jellegű együttélésben rejlő nevelési lehetőségeket felelősséggel és céltudatosan használja ki.
- Feladatai közé tartozik többek közt:
  - a NAT és a kollégiumi nevelés alapprogramjának szellemében az értékközvetítés (ma már inkább a kompetenciák fejlesztése)
  - a különféle társadalmi szerepekre való felkészítés, mint például állampolgári szerep, dolgozói szerep,
  - kapcsolattartás a kollégiumi és iskolai tanárokkal, tanulók szüleivel,
  - szakmai megújulás, továbbképzés,
  - a tanulók fejlődésének nyomon követése, segítése,
  - a kollégium rendjének, és működésének biztosítása,
  - ifjúságvédelmi és tehetséggondozó feladatok ellátása,
  - ügyeletek (hétvégi, éjszakai) ellátása.

Egy 2001-es interjúban a Kollégiumi Szövetség alelnökétől azt kérdezték, hogy milyen készségekre van szüksége egy kollégiumi nevelőnek ahhoz, hogy ténylegesen élni tudjon a kollégiumi közegben rejlő pedagógiai lehetőségekkel. A válasza a következő volt: "Ideális esetben a kollégiumi nevelőnek van egy – iskolai gyakorlatból ismert – szakpárja... Mindez azért hasznos, mert a tanári tekintélynek és hasznosságtudatnak része az, hogy a kollégiumi nevelő a diáknak szaktárgyi segítséget tudjon nyújtani...Ezen túlmenően a kollégiumi nevelőtáncár személyiségében, szaktudásában azoknak a különbségeknek kellene megjelenniük, amelyekben a kollégium mint közeg eltér az iskolától... Az a gyerek közeli állapot, amely a kollégiumban délután három és este tíz óra között létrejön, számos olyan nevelési szituációt teremt, amely az iskolai közegben nem jöhet létre. Itt a higiénés gondozástól a lelki problémák kezeléséig az iskola tanóráközponú világában gyakorlatilag kizárt helyzetek és feladatok adódnak. Hogy ebben a kollégiumi nevelő jobb legyen, az részben a személyiségén, az attitűdjén, részben a megszerzhető tudáson múlik" (Új Pedagógia Szemle, 2001/1).

Feladatok

- A kollégiumi dokumentumok alapján mutassa be az intézmény egyéni arculatát. Vesse össze azt a törvényi előírásokkal, ha szükséges tegyen javaslatokat a változtatásra.
- Mutassa be a kollégium tanulást segítő tevékenységrendszerét. Emelje ki az intézmény erősségeit e téren, fogalmazzon meg kritikát és tegyen javaslatot az esetleges hiányosságok korrigálására.
- Készítsen egyszerű vizsgálatot (kérdőív, interjú) tanulókkal és/vagy tanárokkal az intézmény rekreációs tevékenységeivel kapcsolatos elvárások, sajátosságok megismeréséhez. Tárja fel az eredményeket és az esetleges problémákat.
- Szervezzen egy tanulást segítő (rekreációs) közösségi programot a kollégiumban. Az elkészített forgatókönyvet is mellékelje.
- Mutassa be a vizsgált kollégiumban a közösség fejlődésének és fejlesztésének főbb sajátosságait, formáit. Tárja fel az eredményeket és az esetleges problémákat.

Irodalom

- „A kollégiumi szakmában ma még több a szív, mint az ész”. Új Pedagógia Szemle 2001/1.
- A kollégium a hátrányok csökkentésében a maga módján többet tehet az iskolánál. Új Pedagógiai Szemle 2001/1.
- *Bábosik István* (2004): Neveléstudomány. Osiris Kiadó, Budapest
- *Baracsi Ágnes - Hadházy Jenő - Schmercz István - Venter György* (2005): A Borsod - Abaúj - Zemplén Megyei Kollégiumi hálózat helye, szerepe és lehetőségei a megyei tehetségkutató, tehetségfejlesztő programban. Nyíregyháza. Kutatási beszámoló: Borsod – Abaúj - Zemplén megyei közoktatásért közalapítvány 3.4. kutatása
- *Benedek István* (2002): Hol lakik a diák, ha vidéki? In: Tanári létkérdések. Raabe Kiadó, Budapest. B6.1, B6.2
- *Benedek István* (1997): Kollégiumi neveléstan. Országos Közoktatási Intézet, Budapest
- Gondolatok a kollégiumban I.-II-III. (Benedek István, szerk.) (2002, 2005, 2006): Ady Endre Közgazdasági Szakkollégium, Budapest.
- *Horváth H. Attila-Vass Vilmos* (2009): Az európai oktatási programok hazai adaptációs lehetőségei. In: Hogyan neveljünk demokráciára?
forrás: <http://www.ofi.hu/tudastar/hogyan-neveljunk/hogyan-neveljunk#tart>
- *Jámbori Szilvia* (2007): Hogyan tervezik a serdülők a jövőjüket? Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged
- *Kardos József* (1997): Eötvös Collegium címszó. In: Báthory Zoltán-Falus Iván (főszerk.): Pedagógiai lexikon I. (1997) Keraban Kiadó, Budapest 368.
- *Mélykúti János*: Az Apáczai Csere János Gyakorló Általános Iskola története 1956-1996. forrás: <http://www.apaczai.nyf.hu/tori.htm>
- *Mészáros István* (1982): Mióta van iskola? Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.
- *Pataki Ferenc* (1982): Nevelés és társadalom. Tankönyvkiadó, Budapest
- *Pataki Ferenc* (2005): A NÉKOSZ-legenda. Osiris Kiadó, Budapest
- *Simon István* (1993): A kollégiumi nevelőtanár. Budapest.
- *Simon István* (1997): Tevékenységek rendszere a kollégiumban. Kézirat, Budapest.
- *Vopaleczky György* (é. n.): Útmutató a középfokú kollégiumi programok fejlesztéséhez. Fővárosi Pedagógiai. Intézet.
Zrinszky László (2002): Neveléstudomány. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.